

LOTIN TILI ALIFBOSI VA UNING FUNKSIYALARI: O'RGANISH UCHUN INTELLEKTUAL YONDASHUVLAR

Ilxomova Laziza

Osiyo Xalqaro Universitetining Davolash fakulteti talabasi
Email: ilxomova06@icloud.com

Djalilova Zarnigor Obidovna

Ilmiy rahbar:

Osiyo Xalqaro Universiteti
Klinik fanlar kafedrasida katta o'qituvchisi, PhD
Email: djalilovazarnigorobidovna@oxu.uz

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-October 2023 yil
Ma'qullandi: 15-October 2023 yil
Nashr qilindi: 20-October 2023 yil

KEY WORDS

tibbiyot, kasallik, terminologiya,
tilshunoslik, terminlar, biologiya,
klassik tillar, atamalar

ABSTRACT

Ushbu maqolada asosan lotin tilining kelib chiqishi, tibbiyotga oid terminlar va ularning hozirgi kunda tibbiyotning barcha sohalarida ishlatilishi hamda lotin tili alifbosining tuzilishi va funksiyalari, o'rganish jarayonida intellektual yondashuvlarni qo'llashni ko'rib chiqiladi. Maqolada, Lotin tilining tarixiy yodgorliklari, o'zgaruvchanliklari va o'rganishda qulayliklari o'rganiladi. Undan tashqari, intellektual yondashuvlar va ilmiy metoddan foydalanishning Lotin tili o'rganishni tezlashtirishda o'zgaruvchan roli muhokama qilinadi. O'rganish jarayonida intellektual yondashuvlarni qo'llash, Lotin tilini o'rganuvchilar uchun samarador bo'lishini ta'minlaydi. Bu maqola, til o'rganish sohasida tadqiqotlar olib borayotgan yangi yo'nalishlarga yo'l ochish uchun asosiy axborot manbalaridan foydalanadi.

Lotin alifbosi, yoki Roman alifbosi, aslida qadimiy Rimdan kelib chiqqan. Uning tarixiy ahamiyati uning xilma-xil o'zgaruvchilar bilan har bir tillarga moslashtirilishi va dunyo bo'ylab bir qancha tillar asosida qabul qilinishidan kelib chiqadi. Ushbu tarixiy o'zgaruvchiliklar tarixiy unumdorliklarni o'rganishga yordam beradi va Lotin alifbosining turli tillarga o'xshashligi va farqli jamiyatlar orasida qanday aks etganligini tushunishni ko'rsatadi. Lotin alifbosining turli tillarga moslashtirishda o'rnatilgan tuzilishi muhimdir. Bu o'zgaruvchanliklar tilning fonetik talablarini bajarish uchun moslashtirilishi mumkin. Ushbu moslashtirishlar Lotin alifbosining geografik va tillararo chegaralarni o'qitish uchun mo'ljallangan, xalqaro jamiyatlar orasida bog'lanishning asosini shakllantiradi. Lotin alifbosi belgilarni o'zgartirish va kengaytirish imkoniyatini beradi va bu, tilni izohlash va ifodalash uchun muhim vosita qiladi.

Shifokorlar va farmasevtlar uchun qadimgi yunon va lotin tillari alohida ahamiyatga egadir. Nima uchun bu qadimgi klassik tillar hozirgi kungacha yangi atamalarning shakllanishida asosiy manba rolini o'ynashda davom etmoqda. Yunoniston Rim hukmronligi ostiga tushishidan ancha oldin (miloddan avvalgi 146 yil) u madaniy taraqqiyotning yuqori darajasida turgan. Miloddan avvalgi V asrda klassik davrda yunon falsafasi, san'ati va

adabiyoti muvaffaqiyatli rivojlandi. Tabiiy fanlar va tibbiyotga oid ajoyib asarlar paydo bo'ldi. Gippokrat Yevropa ilmiy tibbiyotining "otasi" hisoblanadi. Uning bizning davrimizga qisman yetib kelgan juda ko'p tibbiyotga oid asarlarga asos solgan. Lotin tili istisnosiz barcha anglo-sakson tillarining asosi bo'lib hisoblanadi (fransuz, ispan, portugal, italyan, nemis, ingliz va boshqalar). Masalan, fransuz, italyan, ispan, rumin tillarida so'zlarning 89 foiz kelib chiqishi lotinchadir. Ingliz, nemis tillarida esa 65%. Lotin tilini o'rganish shifokorning so'z boyligini yaxshilaydi va ega bo'lgan yangi so'zlarni o'rganish jarayonini osonlashtiradi.

Bugungi kunda lotin va yunon tillari yangi atamalarni yaratish va mavjud atamalarni takomillashtirish uchun asosiy manba hisoblanadi. Kundalik tushunchalardan farqli o'laroq, bu atama fan, texnika va san'atda qo'llaniladigan qisqa va ixcham tushunchani bildiradi. Lotin tili tufayli terminologiya xalqaro tus oldi.

Lotin tili asoslarini o'zlashtirmasdan turib, tibbiy ta'limni o'rganib bo'lmaydi. Lotin tilini o'rganish tibbiyot mutaxassisini tayyorlashda katta ahamiyatga ega, chunki u lotin-yunon tilidan kelib chiqqan tibbiy atamalarni ongli ravishda o'zlashtirishga va tushunishga yordam beradi, ular bilan tanishadi va o'z amaliyotida foydalanadi. Qadim zamonlardan buyon shifokorlar quyidagi lotin maqolini bilishgan: **Invia est in Medicina via sine lingua Latina** - Lotin tilisiz tibbiyotga o'tib bo'lmaydigan yo'l. Bu maqol bizning davrimizda ham haqiqatdir.

Tibbiyot lotin tili kursining o'rganish ob'ekti, tibbiyot fanining maxsus tushunchalarini bildiruvchi so'z va iboralardir. Bunday so'z va iboralar atamalar deb ataladi va ularning birikmasi tibbiy terminologiyani - tibbiyot xodimlarining kasbiy tilini tashkil qiladi. Tibbiyot mutaxassisi doimiy ravishda yangilanib turadigan professional tildan malakali foydalanishi va atamalarning paydo bo'lishini belgilaydigan qonunlarni tushunishi kerak. Har bir tilning o'z terminologiyasi - fan tili bor, bu yerda so'zlarning ma'nosi o'zgarasligi kerak, chunki, atamada aniq ilmiy tushunchani bildiruvchi so'z asosiy o'zgaras qismidir.

Zamonaviy tibbiyot terminologiyasi eng murakkab terminologik tizimlardan biridir. Tibbiy atamalarning umumiy soni noma'lum - mutaxassislarning fikriga ko'ra, zamonaviy tibbiyotning terminologik fondi 500 ming tibbiy atamalardan oshadi. Agar bundan yuz yil avval bilimdon shifokor zamonaviy terminologiyani yaxshi bilgan bo'lsa, hozirda bir necha yuz ming tibbiy atamalarni o'zlashtirishning deyarli imkoni yo'q. Hatto ularni shunchaki yodlash ham hali hech kim uchun imkoni bo'lmagan, shuning uchun lotin tilida, boshqa tillarda bo'lgani kabi, ma'lum elementlardan atamalarni so'z yasash tizimi va qoidalarisiz amalga oshirib bo'lmaydi. Agar siz ushbu qoidalarni o'zlashtirsangiz, hatto yangi atamalarni tushunishni o'rganishingiz mumkin.

Lotin tilidagi anatomik terminologiyaga zamonaviy anatomiya asoschisi **Andreas Vesalius** katta hissa qo'shgan. U kiritgan nomlarni asos qilib olgan holda, u anatomik terminologiyaga bir xillik berdi, juda kamdan-kam istisnolardan tashqari, o'rta asrlardagi barcha og'zaki nutqda ishlatilmaydigan terminlarni chiqarib tashladi. Shu bilan birga, Vesalius yunonchaliklarni minimal darajaga tushirdi, bu ma'lum darajada uning Galeniya tibbiyotining ko'plab qoidalarini rad etishi bilan izohlanishi mumkin. Buning ham salbiy tomoni bor edi, chunki. Vesalius klassik yunon tibbiyotiga oid ba'zi qisqa nomlarni lotincha atama-ta'riflar bilan almashtirdi. Ba'zi hollarda u butunlay boshqa anatomik obyekt uchun Celsus tomonidan berilgan nomdan foydalangan. Vesaliusning islohotchilik faoliyatining shunga o'xshash xarakterlari bir qator holatlarda terminologiyaning yunon va lotin terminlarga qaytishiga sabab bo'ldi.

Zamonaviy anatomik nomenklaturada saqlanib qolgan Vesalius nomlariga quyidagilar kiradi: atlas – 1-bo'yin umurtqasi, crista galli - xo'roz chuquri, malleolus - to'piq, scapula - kurak. Vezaliy shogirdlari tomonidan kiritilgan ayrim atamalar ham saqlanib qolgan, masalan, Fallopius - tuba uterina - bachadon naychasi, labirint - ichki quloq labirintlari; R. Kolombo - tos suyagi - tos suyagi. Yangi atamalarni yaratishda ba'zi anatomlar metaforik nomlarga murojaat qilishdi.

So'nggi o'n yilliklarda kardiologiya, onkologiya, radiologiya, immunologiya, tibbiy virusologiya va gigiyena fanlarining yuqori ixtisoslashtirilgan lug'atlari yaratildi.

Makroterminal tizim doirasida quyidagi quyi tizimlar deyarli yetakchi rol o'ynaydi:

- 1) anatomik va gistologik nomenklatura;
- 2) patologik-anatomik, patologik-fiziologik va klinik atama tizimlari majmuasi;
- 3) farmasevtika terminologiyasi.

Aynan shu quyi tizimlar lotin tili va tibbiyot terminologiyasi asoslarini o'rganish obyekti hisoblanadi.

Farmatsevtika terminologiyasi ham yetakchi o'rinda turadi. Tibbiyot fanlari, mutaxassisliklari va bo'limlarining nomlari ko'pincha yakuniy TE - logia: **ophthalmologia, ae f** - oftalmologiya yordamida shakllanadi. Klinik tibbiyot bo'limlarining ayrim nomlari yakuniy TE - **iatría** yordamida shakllanadi: geriatria, ae f - geriatriya, klinik tibbiyotning keksa yoshdagi kasalliklarga va ularni davolash usullariga bag'ishlangan bo'limi

Bugungi kunda lotin tili nafaqat Qadimgi Rim faylasuflari, notiqdari, shoirlarining xotirasi, balki zamonaviy dunyoning ajralmas atributidir. Lotin tili ko'plab bilim sohalarida, xususan, tibbiyot, biologiya va huquqshunoslikda ilmiy terminologiyada mustahkam ildiz otgan. Tibbiyotda deyarli barcha tibbiy atamalar lotin-yunon tilidan kelib chiqqan. Har qanday mamlakat shifokorlari qadimgi yunon va lotin tillarida paydo bo'lgan xalqaro, umumiy qabul qilingan atamalardan foydalanadilar. Ushbu atamalar universaldir va ularning millatidan qat'i nazar, mutaxassislar uchun tushunarli. Bunday atamalar-internatsionalizmlar tibbiyot fanining asosiy fondini tashkil qiladi. Eng qadimiy davrga epidemiya (epidemiya), bronx (bronx), herpes (herpes), karsinoma (karsinoma), amfizema (emfizema) kabi atamalar kiradi. Bugungi kunda lotin tili nafaqat Qadimgi Rim faylasuflari, notiqdari, shoirlarining xotirasi, balki zamonaviy dunyoning ajralmas atributidir.

Lotin tili ko'plab bilim sohalarida, xususan, tibbiyot, biologiya va huquqshunoslikda ilmiy terminologiyada mustahkam ildiz otgan. Shuning uchun ular hatto tibbiy, biologik va huquqiy lotinni alohida ajratib ko'rsatishadi. Tibbiyotda deyarli barcha tibbiy atamalar lotin-yunon tilidan kelib chiqqan. Oliy tibbiyot o'quv yurtlarida lotin tili va tibbiyot terminologiyasi asoslarini o'qitishda trening, dasturlashtirilgan, kompyuterda o'qitish, muhokama, keys metodi, ishbilarmonlik va rolli o'yinlar kabi usullardan keng foydalaniladi. Lotin tili o'lik til bo'lsa-da, bugungi dunyoda so'zlashuv nutqida hech bir davlatda qo'llanilmaydi, oliy o'quv yurtlarida tibbiyot fanini o'rganishda muhim va zarurdir. Dasturlashtirilgan ta'lim talabalarga didaktik materialni tuzishda yuqori darajaga erishish imkonini beradi

Lotin alifbosi tarixiy ahamiyati, tuzilishi va turli tillarga moslashtirish xususiyatlarini, bu alifboni dunyo til-madaniyatini tushunishda ahamiyatini ta'kidlaydi. Intellektual yondashuvlar va akademik usullarni birlashtirib, Lotin alifbosini o'rganish jarayonini tezlashtirish olishi mumkin. "Lotin Tili Alifbosi va Uning Funksiyalari: O'rganish Uchun Intellektual Yondashuvlar" bu alifboni o'rganishda yaratilayotgan ko'plab imkoniyatlar

haqiqiylikini ko'rsatadi va o'rganish jarayonini tezlashtirish uchun yaratilayotgan inovatsion usullarining ahamiyatini ta'kidlaydi. Biz dunyo til-bolaliklari orasida sayohat qilayotganimizda, Lotin alifbosini tushunish va o'rganishni erkinlashtirish uchun uning tarixiy unumdorliklarini tushunish va o'rganish, jamiyatlar orasidagi bog'lanishni yanada kuchaytirish uchun kuchli vosita bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sunbula R. et al. Teaching foreign languages in medical institutes //Journal of Positive School Psychology. – 2022. – C. 1605–1613-1605–1613.
2. Obidovna, D. Z. (2022). GENDER DIFFERENTIATION OF MASCULINE AND FEMININE VERBALIZATION. European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 2(05), 59-65.
3. Djalilova, Z. O. (2021). Studies on gender linguistics in the field of Uzbek language. Academic research in educational sciences, 2(3), 391-397.
4. Obidovna, D. Z., & Denis, S. (2021). Formulas of speech etiquette in a gender-engineered communication strategy. Central asian journal of theoretical & applied sciences, 2(6), 5-11.
5. Obidovna, D. Z. (2021). Comparative Analysis Of Uzbek Men's And Women's Speech Through The Prism Of Gender Linguistics. Central Asian journal of literature, philosophy and culture, 2(2), 22-26.
6. Obidovna, D. Z. (2022). Speech Behavior and its Gender Specificity on the Basis of the Main English Language Variants. Middle European Scientific Bulletin, 22, 199-205.
7. Obidovna, D. Z. (2021). Gender issues in foreign theoretical linguistics: concerning the history of the issue. Gender issues, 7(6).
8. JALILOVA, Z. O. (2021, March). ON THE FORMATION OF THE LANGUAGE OF SCIENTIFIC LITERATURE IN THE HISTORY OF THE ENGLISH LANGUAGE. In E-Conference Globe (pp. 18-22).
9. Jalilova, Z. O. (2020). Concerning the issue of terms, having a place with various morphological classes (in view of the example of the terminological arrangement of social action). Новый день в медицине, (4), 501-503.
10. Djalilova, Z. O., Juraev, S. S., & Kosimov, S. M. (2021). LATIN AS A PROFESSIONAL LANGUAGE OF MEDICAL WORKERS. Международный научно-практический электронный журнал «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА». Выпуск № 23 (том 1)(апрель, 2021). Дата выхода в свет: 30.04. 2021., 79.
11. Джалилова, З. О., Хасанов, К. А., & Султонов, А. А. (2021). Роль научного управления в процессе обучения высококвалифицированных врачей в новом Узбекистане. Молодой ученый, (26), 377-379.
12. Dzhalilova, Z. O. (2021). The Latin language's international status. Молодой ученый, (41), 32-34.
13. Dzhalilova, Z. O., & Mirfajziev, K. (2021). Latin as the language of medicine. Молодой ученый, (41), 35-37.
14. Dzhalilova, Z. O., Izomova, S. G., & Ahmedova, G. A. (2021). Intercultural communication and the Latin language. Молодой ученый, (24), 398-400.
15. Dzhalilova, Z. O. (2021). History of formation of Latin language. Молодой ученый, (41), 34-35.

16. Obidovna, D. Z. (2022). GENDER SPEECH BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE SOCIO-LINGUISTIC FACTOR. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(6), 190-198.
17. Dzhaliilova, Z. O., Hajdarova, N. S., & Tashpulatova, N. A. (2021). Latin in the Contemporary World. *Молодой ученый*, (24), 400-402.
18. Djalilova, Z. (2022). POLITENESS IN WOMEN'S DISCOURSE IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. *Academic research in modern science*, 1(11), 29-34.
19. Джалилова, З. (2022). РЕАЛИЗАЦИЯ МАКСИМ ВЕЖЛИВОСТИ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ДИАЛОГАХ. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot*, 1(21), 22-33.
20. Obidovna, D. Z. (2022). A Speech Etiquette Formula for the Gender Communication Strategy. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(10), 44-50.
21. Djalilova, Z. (2022). DISCURSIVE ELEMENTS AND THE CATEGORY OF POLITENESS. *Academic research in modern science*, 1(12), 8-14.
22. Джалилова, З. О. (2022). НУТҚ ҲАРАКАТЛАРИДА ХУШМУОМАЛАЛИКНИНГ ГЕНДЕР ХУСУСИЯТЛАРИ. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 5(5).
23. Obidovna, D. Z. (2022). DISTINCTIVE FEATURES OF MALE AND FEMALE ORAL SPEECH IN MODERN ENGLISH. *International Journal Of Literature And Languages*, 2(10), 14-21.
24. Obidovna, D. Z. (2022). THE MAIN CONCEPTS OF POLITENESS IN MODERN LINGUOPRAGMATICS: THE POLITENESS PRINCIPLE BY J. LEECH. *International Journal of Pedagogics*, 2(11), 15-20.
25. Djalilova, Z. (2022). GENDER DIFFERENTIATION OF DISCOURSE ELEMENTS AS INDICATORS OF POSITIVE AND NEGATIVE EVALUATIONS. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 2(12), 55-63.
26. Djalilova, Z. (2022). GENDER-DETERMINED DIFFERENCES IN THE SPEECH OF LITERARY CHARACTERS. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(12), 210-215.
27. Djalilova, Z. (2022). GENDER ELEMENT OF SPEECH BEHAVIOR FROM THE POSITION OF TEXT ORGANIZATION MECHANISMS. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(13), 274-281.
28. Джалилова, З. (2022). ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД НА МЕЖЛИЧНОСТНОЕ ОБЩЕНИЕ. *Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya*, 1(7), 331-336.
29. Djalilova, Z. (2022). GENDER XUSHMUOMALALIKKA ASOSLANGAN IBORALARNING SHAKLLANISHI. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot*, 1(28), 303-308.
30. DZHALILOVA, Z. O., & SHARIPOV, A. G. ALPHABET OF LATIN LANGUAGE. *МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый"*, (52), 338-339.
31. DZHALILOVA, Z. O., & UBAJDULLOEV, A. U. U. COMPARISON DEGREES OF ADJECTIVES IN LATIN LANGUAGE. *МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый"*, (52), 336-338.
32. DZHALILOVA, Z. O., & JAKUBOV, U. S. NUMBERS IN LATIN LANGUAGE. *МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый"*, (52), 339-341.
33. DZHALILOVA, Z. O., & ALIEV, M. N. ADJECTIVE IN LATIN LANGUAGE. *МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый"*, (52), 332-334.

34. DZHALILOVA, Z. O., & ALIEV, M. N. PRONOUNS IN LATIN LANGUAGE. МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый", (52), 334-336.
35. DJALILOVA, Z. O., & KHAYOTOV, K. M. K. U. LATIN PRONOUNS. МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый", (53), 257-258.
36. DJALILOVA, Z. O., & KHAYOTOV, M. K. U. VERBS IN LATIN LANGUAGE. МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый", (53), 255-257.
37. Djalilova, Z. O. (2023). A DISCOURSIIVE TURN IN THE THEORY OF LINGUISTIC POLITENESS: TO THE FORMATION OF THE THEORY OF LINGUISTIC IMPOLITENESS. *International Journal Of Literature And Languages*, 3(02), 15-23.
38. Djalilova, Z. (2023). PEDAGOGICAL EDUCATIONAL TECHNOLOGY: ESSENCE, CHARACTERISTICS AND EFFICIENCY. *Академические исследования в современной науке*, 2(23), 29-38.
39. Djalilova, Z. (2023). THE SIGNIFICANCE AND POSITION OF TEACHING METHODS IN PROFESSIONAL TRAINING. *Solution of social problems in management and economy*, 2(10), 31-42.
40. Djalilova, Z. (2023). THE USE OF LATIN TERMINOLOGY IN MEDICAL CASE. *Академические исследования в современной науке*, 2(14), 9-15.
41. Джалилова, З. (2023). The notion of illocution in the theory of speech acts by John Austin. *Современные тенденции при обучении иностранному языку в XXI веке*, 1(1).
42. Obidovna, D. Z., & Sulaimonovich, D. S. (2023). Influence of the Mode of Work and Recreation of the Student's Health. *INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH SYSTEMS AND MEDICAL SCIENCES*, 2(3), 3-5.
43. Obidovna, D. Z., & Sulaymonovich, D. S. (2023). Forming a Healthy Lifestyle for Students on the Example of the Volleyball Section in Universities. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 3(3), 22-25.
44. Obidovna, D. Z., & Sulaymonovich, D. S. (2022). Physical activity and its impact on human health and longevity. *Достижения науки и образования*, (2 (82)), 120-126.
45. Obidovna, D. Z., & Sulaymonovich, D. S. (2022). THE CONCEPT OF" HEALTHY LIFESTYLE" IN PSYCHOLOGICAL RESEARCH. *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions*, 3(06), 53-64.
46. Jo'rayev, S., & Djalilova, Z. (2022). NEUROLOGICAL STATUS OF CHILDREN WITH INTRAUTERINE DEVELOPMENTAL DELAY. *International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research*, 2(9), 34-37